

functies nog verhoogt. De globale steden zijn strategische sites voor de combinatie van de middelen die nodig zijn voor de productie van deze centrale functies. Daarom blijft veel van wat wordt gecondenseerd en over digitale netwerken circuleert, en gekenmerkt wordt door hypermobiliteit, eigenlijk fysiek – en bijgevolg mogelijk stedelijk – in een aantal van de componenten. Maar tegelijk werd hetgeen fysiek blijft, getransformeerd door het feit dat het wordt voorgesteld door erg liquide instrumenten, die kunnen circuleren op globale markten. Het kan hetzelfde lijken, het kunnen dezelfde bakstenen en dezelfde cement zijn, het kan nieuw of oud zijn, maar het is een getransformeerde entiteit. Neem nu bijvoorbeeld het geval van de vastgoedsector. De financiële dienstvermaatschappij's hebben instrumenten uitgevonden, die vastgoed liquide maken, waardoor investeringen en circulatie van deze instrumenten op globale markten mogelijk wordt. Maar een deel van het vastgoed blijft erg fysiek. Een gebouw dat wordt vertegenwoordigd door financiële instrumenten, die over de hele wereld kunnen circuleren, is niet hetzelfde als een gebouw dat niet door die financiële instrumenten wordt vertegenwoordigd.

Het is niet gemakkelijk om alle facetten van de nieuwe digitale technologieën te definiëren volgens onze conventionele categorieën: is iets fysiek, dan is het ook fysiek. Is het liquide, dan is het ook liquide. In feite betekent de gedeeltelijke voorstelling van onroerende goederen door liquide financiële

instrumenten een complexe overlapping van het materiaal en de gedigitaliseerde momenten van wat we nog altijd onroerende goederen noemen. De nood van de globale financiële markten aan een aantal materiële condities in fysieke financiële centra heeft nog een ander type van complexe overlapping ten gevolg, die toont dat het net de meest geglobaliseerde en gedigitaliseerde sectoren zijn, die nog altijd een heel sterke en strategische stedelijke dimensie hebben.

Hypermobiliteit en digitalisering worden gewoonlijk beschouwd als louter functies van de nieuwe technologieën. Deze opvatting houdt geen rekening met het feit dat er veel materiële condities vereist zijn om dit resultaat te verkrijgen. Eens we erkennen dat de hypermobiliteit van het instrument of de dematerialisatie van het eigenlijke vastgoed moest worden geproduceerd, introduceren we de overlapping van het materiële en het niet-materiële. Om mobiel kapitaal te produceren, is heel wat nodig: een *state of the art* omgeving, een conventionele infrastructuur (van autowegen tot luchthavens en spoorwegen) en sterk talent, ook al is de aard van de plaatsgebondenheid anders dan 100 jaar geleden, toen plaatsgebondenheid en immobiliteit hand in hand gingen. Vandaag hangt die plaatsgebondenheid samen met de hypermobiliteit van bepaalde componenten, producten of resultaten. Zowel kapitaalvastheid als –mobiliteit bevinden zich in een tijdsframe waarin snelheid zwaar doorweegt en steeds belangrijker wordt. Dit soort kapitaalvastheid kan niet volledig worden gedefinieerd in een beschrijving van de materiële en plaatsbeschrijvende kenmerken, i.e. in een topografische context. De conceptualisering van de digitalisering en globalisering schept de operationele en retorische openheid om het belang van de materiële wereld te erkennen, zelfs in het geval van sommige van de meest gedematerialiseerde activiteiten.

Digitale media en het scheppen van tegenwoordigheid

Kunstenaars in nieuwe media die gebruik maken van de computergestuurde netwerktechnologieën, voeren politieke en artistieke projecten uit in steeds meer steden over de hele wereld. Wat ik hier wil beschrijven, is een heel specifiek aspect: de mogelijkheid om vormen van globale actie uit te voeren die noch deel uitmaken van de globale vennootschappen, noch van elitaire, universele organisaties of hoge cultuur. Het is de mogelijkheid om tegenwoordigheid te geven aan een groot aantal lokale medespelers, projecten en denkbeelden op manieren die alternatieve of tegengestelde vormen van globaliteit kunnen vormen.

In deze interventies wordt de technologie op verschillende manieren toegepast (gaande van politiek tot ludiek), die de sociale globalisatie kunnen ontwrichten. Zo vormen